

IOAN D. FILITTI

PAGINI RELATIVE

LA

CESTIUNEA NAȚIONALĂ DIN TRANSILVANIA

CONȚINÂND ȘI O SCRISOARE ADRESATĂ D-LUI ANATOLE FRANCE

PAGES CONSACRÉES

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A LA

CAUSE DES ROUMAINS DE TRANSYLVANIE

CONTENANT UNE LETTRE ADRESÉE À Mr. ANATOLE FRANCE

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-SOR I. ST. RASIDESCU

16, STRADA DOAMNEI, 16

1910.

59
A. I. Vasulescu. 1914. Aprilie 9/22. Mercuri
No. 4740. *Craiova*

IOAN D. FILITTI

PAGINI RELATIVE

LA

CESTIUNEA NAȚIONALĂ DIN TRANSILVANIA

CONȚINÂND ȘI O SCRISOARE ADRESATĂ D-LUI ANATOLE FRANCE

PAGES CONSACRÉES

À LA

CAUSE DES ROUMAINS DE TRANSYLVANIE

CONTENANT UNE LETTRE ADRESÉE À Mr. ANATOLE FRANCE

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-SOR I. ST. RASIDESCU

16, STRADA DOAMNEI, 16

1910.

13569

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 6570 -1943

P R E F A Ț A

Am crezut până acum și cred încă și acum că cestiunea culturii etnice a conaționalilor noștri din Ungaria este și rămâne în grea cumpănă, din cauza dușmăniei adânci ce o poartă contra românilor politicieni unguri, stăpâniți de ideea egemoniei lor politice și orbiți de visul «marelui stat unitar ungar».

Nu mă indoesc chiar că șoptele și declarațiunile despre căutarea unui teren de împăcare între români și unguri sunt o curată ademenire, un mijloc pentru a ameți, dacă se poate, vigilența conștiințelor românești.

— Negreșit ar fi mai puțină primejdie pentru cauza națională conviețuirea pașnică între unii și alții, decât o luptă sălbatecă sau vicleană a represintanților statului maghiar contra unei națiuni politicește îngenunchiată, *cu condițiunea* însă ca, în schimbul obligațiunei de conviețuire pașnică, să se facă recunoașterea formală printr'un nou *pact solemn* a dreptului pentru români de a vorbi în toată voia limba lor, ncatinsă în școală, biserică și comună, și de a avea exercițiul real și egal al tututor drepturilor civile și politice. Protivnicii rasei noastre din Ungaria se vor căzni, mi-e teamă, fie pe față fie pe sub ascuns, fie cu violență fie prin viclesug, să răpească drepturile culturii românești a poporului întreg. Dacă se poate ca energia politică a rasei româ-

P R É F A C E

La question de la culture ethnique des roumains de Hongrie m'a semblé toujours et me semble encore être dans une situation difficile, à cause de l'inimitié profonde des politiciens hongrois, dominés par l'idée d'hégémonie politique et aveuglés par le rêve du «grand état unitaire hongrois».

Je subis l'impression que les propos et les déclarations, ayant trait à la recherche d'une entente à établir entre roumains de Transylvanie et hongrois, sont une simple manoeuvre trompeuse et un moyen tendant à affaiblir la vigilance des consciences roumaines.

Je ne dirai certes pas d'une façon absolue qu'il y aurait plus de danger pour les roumains à faire la paix avec les hongrois et qu'il risquent moins à soutenir la lutte sauvage et perfide que l'état hongrois mène contre eux. La lutte, on sait, stimule le sentiment patriotique et l'ardeur aiguïcée quintuple la force.

Toutefois la possibilité de réaliser une entente entre les roumains et les hongrois est à une seule condition: la reconnaissance formelle dans un nouveau pacte solennel du droit pour les roumains de parler librement leur langue à l'école, à l'église, au tribunal etc, ainsi que la reconnaissance de l'exercice réel et égal de tous les droits civils et politiques.

nești de acolo și capacitatea ei de rezistență economică, sprijinită pe puterea capitalurilor asociate și pe cumpărarea pământului disponibil, să fi determinat pe unii maghiari să caute a îndulci momentan asprimea legăturilor dintre statul unguresc și naționalitatea română, totuși nu întrevăd deocamdată o soluțiune justă.

Soluțiunea adevărat justă va interveni numai atunci când din ce în ce mai mult ungurii vor vedea în fața lor o masă de români tot mai compactă în aspirațiuni puternic omogene, în tendințe desăvârșit comune, în voință intangibilă. Fără îndoială, și oricare ar fi divergențele de păreri între minoritatea și majoritatea românilor ce duc lupta împotriva politicei violente a ungarilor, există și nu poate să nu existe omogenitate de aspirațiuni și comunitate de tendințe printre toți românii.

Dar greutatea luptei și nevoile reale ale vieții silesc pe unii să se manifeste în acțiune, fără destulă pricepere politică a adevăratului interes al naționalității românești. Pentru atingerea scopului lor mai este nevoie ca românii din Ungaria să se simtă susținuți și ajutați și de opiniunea lumii civilizată din statele mari.

În astă privință ungurii s'au întrecut totdeauna a dobândi cu tot felul de mijloace în folosul lor partinitor concursul presei și a unor scriitori, rău voitori sau rău informați.

Din partea noastră a tuturilor, aci și dincolo, se vede din contră o acțiune mai puțin stăruitoare, mai puțin regulată, mai puțin curajoasă; cu toate acestea ea este mi se pare, esențială, neapărată, și deci ar trebui să fie neîntreruptă. Având o asemenea serioasă convingere am căutat, în câteva ocaziuni mai de seamă, să adaug

Mais les adversaires de la race roumaine de Hongrie ne songent qu'aux moyens d'arracher au peuple roumain ses droits historiques à la culture nationale.

Si quelques chefs actuels de la politique hongroise, hantés par la constatation de l'énergie politique de la race roumaine et par la preuve de sa capacité de résistance économique basée sur la force des petits capitaux associés et sur l'importance de la propriété rurale, paraissent montrer le désir d'atténuer la rigueur des rapports entre l'état hongrois et la nationalité roumaine, il ne faut toutefois pas s'abandonner au leurre, car il n'y a là aucune volonté sincère de donner à la question une solution juste.

La solution vraiment juste et équitable n'interviendra que dans le cas où les hongrois se trouveront en face d'une masse de roumains toujours plus compacte, ayant des aspirations et des tendances fortement marquées, et opposées comme intangibles.

De toute évidence il existe parmi tous les roumains une grande communauté d'aspirations et de tendances.

Cependant pour mieux atteindre encore leur but suprême, c'est-à-dire la conservation et le développement du patrimoine ethnique, les roumains ont besoin de sentir l'appui de l'opinion du monde civilisé.

Les hongrois savent employer tous les moyens pour gagner le concours d'une certaine presse hostile et de certains écrivains mal informés; tandis que du côté roumain il y a dans l'œuvre d'information de l'opinion européenne une action moins constante et plus timide.

Convaincu de la sorte que cette action doit être poursuivie sans trêve, j'ai tâché, en certaines occasions plus

o parte contributivă la opera de informare a unor oameni eminenti, reprezentanți de frunte ai civilizațiunii moderne. Cu ocaziunea morții lui Björnson (o mare și frumoasă figură de cetățean și scriitor), în afară de omagiul adresat memoriei aceluia care a ridicat vocea în favoarea românilor asupriți, am trimis o scrisoare văduvei ilustrului norvegian și o altă scrisoare celebrului autor francez *Anatole France*. Amândouă scrisorile conțin informațiuni pentru publicul norvegian și pentru centrul intelectual căruia aparține Anatole France.

Oricine va înțelege, că este util și în interesul cauzei românești, cum probează însăși simpatia arătată în sferile din Transilvania—pentru—articolul ce am scris în gazeta «Secolul» asupra lui Björnson, ca să adun într'o broșură articolul și cele două scrisori precum și un alt articol din 1907 publicat tot în «Secolul», azi încă de actualitate.

Iar pentru ca cunoștința despre cestiunea națională din Transilvania să fie cât mai larg răspândită peste hotare, public aci articolul și scrisorile atât în limba română cât și în limba franceză, (de altfel, scrisorile sunt concepute și redactate în franțuzește.) În sfârșit mai dau publicității o scrisoare ce am adresat d-lui Primar al Capitalei, spre a-i sugera ideia inițiativei de a da unei străzi din București numele de Björnson.

Sper că nu va întârziă realizarea acestei idei și că vom vedea în curând consacrat în Capitala țării sentimentul de înalt omagiu, datorit de nașunea română memoriei lui Björnson.

IOAN D. FILITTI

București 26/7 Octomvrie 1910.

importantes, de contribuer pour une part chaleureuse à l'œuvre qui consiste à mettre au courant de la question des hommes éminents, considérés généralement comme les représentants supérieurs de la civilisation européenne.

A l'occasion du deuil universel de la civilisation qui a été provoqué par la mort de *Björnson* (ce grand citoyen et écrivain!), et à propos de l'hommage que j'ai rendu à la mémoire de celui qui a élevé la voix en faveur des roumains opprimés, j'ai adressé une lettre à la veuve de l'illustre norvégien et une lettre au célèbre écrivain français *Anatole France*.

On comprendra, je l'espère, que dans l'intérêt même de la cause roumaine il n'est pas inutile de réunir dans une brochure l'article que j'ai inséré dans le journal de Bucarest «*Secolul*» les deux lettres mentionnées plus haut, ainsi que l'article que j'ai publié sans le «*Secolul*» en 1907, très actuel aujourd'hui encore.

En outre, pour que la connaissance de la question nationale de Transylvanie soit répandue le plus largement possible au delà des frontières, je publie les articles et les lettres tant en roumain qu'en français, d'autant que les lettres ont été conçues et rédigées dans cette dernière langue. Je livre enfin à la publicité la lettre que j'ai adressée à Mr. le Maire de Bucarest pour lui suggérer l'idée de donner à une rue de Bucarest le nom de *Björnson*.

Il faut espérer que la réalisation de cette idée ne tardera plus longtemps et que nous verrons bientôt consacré publiquement le sentiment d'hommage, dû par la race roumaine entière à la mémoire de *Björnson*.

Bucarest, 26/7 Octobre 1910.

JEAN D. FILITTI

MÂNDRIA ROMÂNISMULUI INCOVOAE TRUFIA MAGHIARISMULUI

Se cuvine să trimetem cu toții un salut de aclamație luptătorilor români din parlamentul unguresc!

Prin tăria sufletului lor au știut să impună tiranilor. Nici o luptă nu este mai frumoasă de cât împotrivirea țeapănă contra opresiunii! Civilizațiunea poporului ungar în contact cu austriacii n'a reușit să desprindă din caracterul vecinilor transcarpatini trufia maghiară.

Dar nici veacurile care au trecut peste veacuri, nici stăpânirea nelegiuită a apăsătorilor n'au plecat la pământ fruntea neamului românesc. Supus, el nu se frânge, lovit, nu se înspăimântă; insultat, nu-și pierde mândria ca vrășmașii lui. Așa au căpătat frații noștri, și de astă dată, victoria. Au stat neclintiți în luptă, falangă neobosită, cot la cot, umăr la umăr și cu piepturile înainte.

Proiectul de lege pe care ministrul Apponyi voește să-l traducă în fapt are ~~dispozițiuni nimicitoare~~ pentru independența școlii române. Contra acestei primejdii s'au sculat patrioții conducători ai românilor din Transilvania. Primejdia este și va rămâne tot mai mare câtă vreme guvernul Ungariei se va afla în mâinile coalițiunii, însuflețită de cel mai dușmănos șovinism.

Pe atât mai triumfală însă este isbânda din momen-

LA NOBLE FIERTÉ ROUMAINE FAIT COURBER L'ORGUEIL DES MAGYARS

Envoyons l'écho de nos acclamations enthousiastes aux combattants roumains du parlement hongrois!

Leurs âmes courageuses et fortes ont réussi à s'imposer aux tyrans. Il ne peut y avoir de lutte plus belle que la lutte contre l'oppression!

Au contact de la civilisation avancée des autrichiens le peuple hongrois n'a pas été capable de se défaire du vice de l'orgueil insensé des magyars.

Mais ni la succession des siècles, ni la domination affreuse des oppresseurs n'ont pu courber le front de la race roumaine. Soumis, le peuple roumain ne se détruit pas; frappé, il ne s'effraye pas; insulté, il ne perd pas sa noble fierté comme ses adversaires.

C'est pourquoi nos congénères de Transylvanie ont pu cette fois encore remporter la victoire. Ils sont restés inébranlables, comme une phalange, les uns contre les autres, les poitrines en avant.

Le projet de loi déposé par le ministre comte Apponyi contient des dispositions qui compromettent l'existence de l'école roumaine. Les patriotes qui conduisent les roumains de Transylvanie se sont levés en face du péril, qui est et sera toujours grand tant que les destinées de la Hongrie seront entre les mains des chauvins coalisés et animés du sentiment de la haine. La victoire présente gagnée par les chefs roumains est d'autant plus éclatante qu'elle l'a été dans la lutte con-

tul prezent!, căci atacul pornește dela reprezentanții puternicei *coalitiun a maghiarismului* și dela ministrul orator de frunte al parlamentarismului din Buda-Pesta.

Cu tot simțul brutal al egemoniei de rasă, primul ministru și ministrul de culte al guvernului ungar s'au văzut siliți să *ceară* un armistițiu. Opresorii recunosc fără voe ființa distinctă a naționalității românilor, și simt întreaga ei vârtoșenie. Din nou se afirmă prin voința deputaților români din Buda-Pesta că în Ungaria ideia de stat maghiar nu poate să sfărâme principiul *egalei îndreptățiri a naționalităților* — principiu viguros de viață și de păstrare a naționalității românești din Transilvania.

Iată strălucitul rezultat obținut prin acțiunea fruntașilor poporului.

Salutăm încă odată pe energicii luptători și aclamăm din inimă călduroasă purtarea lor demnă și patriotică.

Poate că spiritele luminate și caracterele civilizate ale păturei mai conștiente (fără orbirea pasiunii politice) din statul unguresc, vor ajunge în măsură să pătrundă, cu liniștea rațiunii, toată deșertăciunea trufiei maghiare și zădărnicia luptei de opresiune dusă contra poporului, care a încolțit între granițele vechei Dacii romane și și-a apărat cu bărbăție veacuri peste veacuri firea neamului.

Să nu uite stăpânitorii vremelnici că au trecut timpurile încăturășii libertății, că nu mai pot fi îngăduite încercările nici unei tiranii!

București, 9 Martie 1907.

tre la puissante coalition des chauvins magyars et contre le grand orateur du parlementarisme hongrois.

Malgré leur sentiment de brutale hégémonie de race le Premier ministre et le ministre de l'instruction publique ont été contraints de demander aux vaillants combattants un armistice.

Les oppresseurs ont reconnu, malgré leur volonté, l'existence des roumains comme race distincte et vigoureuse. Ainsi, par la propre force des députés roumains au parlement de Buda-Pest, une fois de plus est affirmée l'idée que la conception de «l'état unitaire magyar» ne peut détruire le principe «de l'égalité des droits des nationalités», qui est la sauvegarde de la race roumaine de Transylvanie.

C'est là le succès admirable obtenu par les chefs roumains.

Saluons donc les énergiques combattants pour la cause roumaine et acclamons de toutes nos forces leur chaleureuse action patriotique.

Souhaitons que des esprits plus éclairés et des caractères plus civilisés parmi les Hongrois, que n'aveugle pas la passion politique, comprennent la vanité de l'orgueil insensé et l'inutilité de la lutte d'oppression menée contre le peuple roumain, né entre les frontières de la Dacie romaine où il a défendu avec force à travers les siècles son individualité ethnique.

Que les dominateurs du moment n'oublient pas que les temps où l'on enchainait la liberté ont péri et que les œuvres de tyrannie ne sont plus supportées aujourd'hui!

Bucarest le 9 Mars 1907.

BJORNSTJERNE BJÖRNSSON

Sfârșitul vieții lui Björnsson înseamnă o adevărată pierdere pentru glăsul conștiinței, plină de curaj în apărarea și susținerea dreptului și dreptății pe pământ.

Din atâtea cuceriri ale științei și ale civilizațiunii, dreptul și dreptatea sunt printre cele mai înalte și esențiale concepțiuni ale culturii și ale progresului omenirii.

Dar cu toate luptele și eforturile de veacuri pentru triumful constant al acestor principii de viață morală la oameni și la națiuni, trebuie să mărturisim că de multe ori îmboldirile individuale perverse, precum și năzuințele interesului brutal al poporului răușesc să le înfrângă.

Legile scrise și mai totdeauna făurite pentru scopuri interesate, moravurile înrădăcinate în grupările sociale sunt tocmai lipsite de putință ca să oprească acțiunea de strivire a dreptului și a dreptății.

Individualitățile slabe (prin temperament sau prin forța împrejurărilor); neamurile inferiorisate (fie din cauza micimei teritoriale a statului, fie din cauza slăbiciunii organizațiunii lui, fie din cauza egoismului politic al unei rase stăpânitoare) nu ajung să-și exercite nici măcar drepturile cele mai de căpetenie. Și lucru încă mai trist, nedreptățile săvârșite și cari scot

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON

La voix de la conscience ferme et courageuse qui défend et soutient le droit et la justice sur cette terre, éprouvera une grande perte par la mort de Björnsson.

Des nombreuses conquêtes de la science et de la civilisation, le droit et la justice sont au nombre des conceptions les plus élevées du progrès humain.

Cependant, et malgré les luttes et les efforts séculaires consacrés au triomphe constant *de ces principes de vie morale* parmi les hommes et les nations, il faut avouer que les mauvais penchants individuels et les tendances de l'intérêt égoïste et brutal des peuples finissent souvent par les supprimer en réalité.

Les lois écrites, et tant de fois élaborées dans un but intéressé, les mœurs profondément enracinées des groupements sociaux sont généralement impuissantes à empêcher l'action qui menace d'écraser le droit et la justice.

Les individualités faibles (de tempérament ou par la force des circonstances); les nations faibles (par suite de l'exiguïté territoriale de l'état ou de la médiocrité de son organisation, ou bien par suite de l'égoïsme politique d'une race dominante) n'arrivent même pas à exercer leurs droits essentiels.

accentele de protestare ale celor striviți, de abia au răsunet de mângâere în rândurile celor legați prin interese imediate și s'gduesc aproape numai pe cei solidarizați într'un sentiment de apărare comună. Astfel că singuri oamenii superiori și cu sufletul măreț ca Björnson constituiesc o forță morală pusă în cauza dreptului și dreptății, apărate cu credință de acei cari sunt loviți și năpăstuiți.

Când acești oameni ridică glasul lor, când conștiința lor curată, liberă de orice determinare egoistă sau calculată, blamează actul odios al înăbușirii dreptului și al ingenuncherii dreptății — este atunci un moment de mândrie pentru civilizațiunea noastră, fiindcă se poate însuflă încrederea în opera de justiție finală pe care trebuie să urmărească omenirea! Library Cluj

Toate progresele științei, realizate cu ajutorul experienței și al observațiunei; toate concepțiunile intelectuale, formulate prin ajutorul reflexiunei sau prin intuițiunea cugetării inspirate, nu ating culmea sublimității operii de justiție, care constă în respectul dreptului și în realizarea dreptății.

De aceea toți oamenii pătruși de adevăr, toți oamenii însuflețiți de ideea justiției, și manifestând activitatea vieței prin apărarea adevărului și justiției, sunt reprezentanții cei mai iluștrii în sfera înaltă a lunei gânditoare.

Se cuvine dar lui Björnson prinos de admirațiune și de mărturie veșnică a activității sale precum, se cuvine tutulor operilor mari și statornice. Nu se va uită nici odată că Björnson, scriitor celebru, cetățean norvegian.

Enfin, chose bien plus triste encore à constater, les protestations engendrées par les injustices commises ont à peine un écho consolateur dans les rangs de ceux qui sont liés par l'intérêt immédiat ou solidarisés dans un sentiment de défense commune.

Seuls les hommes supérieurs et possédant une âme élevée, comme Björnson, représentent la puissance morale mise au service du droit et de la justice.

C'est pourquoi lorsqu'ils élèvent leurs voix, lorsque leurs consciences pures et libres de toute résolution égoïste ou calculée, blâment et condamnent l'acte odieux par lequel on veut étouffer le droit et immoler la justice, la foi renaît en l'œuvre de justice finale.

La sublimité de l'œuvre consistant dans la réalisation et le respect du droit dépasse la splendeur de tous les progrès de la science, accomplis au moyen de l'observation et de l'expérience, et dépasse même la hauteur de toutes les autres conceptions intellectuelles de la réflexion ou de l'inspiration.

Aussi les hommes pénétrés de la vérité morale, inspirés par l'idée de la justice, et employant leur activité à défendre la vérité et la justice sont dignes d'être considérés comme les plus illustres représentants du monde pensant.

Notre devoir est de vouer une admiration perpétuelle à Björnson, comme à toute œuvre impérissable.

Jamais il ne faudra oublier que Björnson, écrivain célèbre, citoyen éminent de la Norvège, préoccupé par les problèmes de son art et par les questions intéressantes au plus haut point la vie de la patrie où il est né, a tréssailli d'indignation

de frunte, ocupat și preocupat de atâtea probleme ale artei sale, de atâtea cestiuni vitale pentru patria unde s'a născut, a tresărit de indignare și a protestat cu mare vigoare, când a auzit că în Ungaria rasa stăpânitoare a maghiarilor se încearcă să calce în picioare drepturile poporului român, să sugrume libertatea gândirii și simțirii în graiul strămoșesc, să suprime echitatea și să desființeze justiția, pentru a răpune politicește o națiune compactă, plină de vitalitate și cu virtuți etnice care fac onoarea raselor de viitor! Amintirea glasului marelui Björnson se va perpetua spre a fi mărturia dreaptă și neclintită împotriva violenței și abuzului de putere a Ungurilor, împotriva inichității justiției lor!

Istoria politică a Europei, ori cât va căuta de aci înainte să împace interese mari de stat și de națiune nu va mai putea acoperi minciuna diplomației Ungurilor, nu va mai putea ascunde opera barbară a statului ungar. Apărarea drepturilor etnice și culturale ale poporului român din Ungaria și a dreptății cauzei lor politice făcută cu puternică autoritate de Björnson, îl înfățișează dinaintea omenirii ca un spirit superior, iar dinaintea întregului neam românesc ca o figură istorică, de care literatura și istoria românismului vor trebui să pomenească totdeauna.

Cuvântul lui Björnson în favoarea încetării persecuțiunii culturii românești din Ungaria, ca și acțiunea politică a lui Lüeger pe care toți am slăvit-o după marele ei merit, sunt un atribut eminent al celei mai superioare civilizațiuni. Iată de ce noi românii mânați de ambițiunea legitimă de a merge cât de repede spre o

et a protesté avec vigueur quand il a entendu qu'en Hongrie la race dominante des Magyars essaye de fouler aux pieds les droits du peuple roumain, d'étrangler leur liberté de penser et de parler la langue des ancêtres, d'anéantir le droit à la justice et à l'équité, dans le dessein de soumettre par la force une nation compacte et ayant les vertus ethniques qui sont l'honneur des nations d'avenir!

La grande mémoire de Björnson sera perpétuée et restera pour nous la preuve la plus irrécusable de la violence et de l'abus de pouvoir des Hongrois, ainsi que de leur injustice.

Désormais, et quelque soit l'action des chancelleries ou des coulisses de cabinet, l'histoire politique de l'Europe n'aura plus le moyen de couvrir le mensonge diplomatique des Hongrois et de cacher l'oeuvre barbare de l'état magyar. La défense des droits ethniques du peuple roumain de Hongrie et de la justice de leur cause soutenue par Björnson avec sa haute autorité, portera devant l'humanité le témoignage que Björnson a été un esprit supérieur; et, pour la race roumaine, Björnson restera une figure historique, dont la littérature et l'histoire roumaines parleront à jamais.

Les paroles éloquentes prononcées par Björnson contre la persécution de la culture roumaine en Hongrie, de même que l'action politique énergique de Carl Lueger (l'exbourgmaestre de Vienne) représentent un bel ornement de la haute civilisation.

Voilà pourquoi nous les roumains, possédant l'ambition légitime de toucher à une civilisation toujours

civilizațiune tot mai superioară, rămânem datori în conștiința noastră individuală și de națiune, să comemorăm în mod public oameni de importanța socială a lui Björnson, care luminează cu strălucire calea progresului liber și moral al societăților.

București, 21 Aprilie 1910.

plus supérieure, nous ressentirons constamment comme un besoin de notre conscience individuelle et de nation de commémorer publiquement la mémoire des hommes qui, comme Björnson, éclairent par leur intelligence la voie du progrès libre et moral des sociétés.

Bucarest, le 21 Avril 1910.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

București, 24 Aprilie 1910.

Doamnă,

Moartea ilustrului d-tră soț, făcând un gol imens în rândurile poeților și autorilor contemporani celebri, este un doliu mare nu numai pentru d-tră și pentru patria norvegiană, dar în acelaș timp și pentru popoarele și națiunile apăsate, care aveau prin vocea elocuentă și puternică a lui un apărător admirabil.

Românii din Ungaria, supușii împăratului Austro-Ungariei și aparținând rasei românești din care cea mai mare parte constituiesc regatul României în care domnește preă înțeleptul rege Carol I de Hohenzollern, sunt de multă vreme ținta persecuțiunilor nebunești ale șovinistilor unguri, ce stăpânesc Ungaria și urmăresc așa zisă *unitate a statului maghiar*, în realitate un mijloc de opresiune barbară pentru a realiza predominanța unei rase exclusive în dauna vieții și culturii celorlalte rase, pe care nedreptatea politiceii violentă și brutală a crezut că le poate reduce la o stare inferioară.

Frumoasele lupte conștiente și demne purtate de cei persecutați contra persecutorilor de mai bine de o jumătate de secol, care încă și astăzi continuă, au făcut proba definitivă despre vitalitatea rasei românești.

Lui Björnson, omului și scriitorului renumit, aparține onoarea de a fi sprijinit, cu autoritatea numelui său,

Bucarest le 24 Avril 1910.

Madame,

La mort de votre illustre époux, laissant un vide immense dans le rang des poètes et des auteurs contemporains célèbres, est pour vous, pour votre famille et la patrie norvégienne un deuil profond; elle est en même temps une perte pour les peuples et les nations opprimés dont les libertés et les droits trouvaient un défenseur admirable dans sa voix éloquente et puissante. Les Roumains de Hongrie, sujets de l'empereur d'Autriche-Hongrie et appartenant à la race du peuple de Roumanie où règne le très sage roi Charles Ier de Hohenzollern, sont depuis longtemps en butte aux persécutions furieuses des chauvins hongrois. Ces forcenés dominant la Hongrie s'acharnent à la poursuite d'une soi-disant unité de l'Etat Magyar, qui n'est en somme qu'un moyen d'oppression barbare pour arriver à imposer la prédominance exclusive d'une race, au détriment de la vie et de la culture des autres races, que la politique injuste de la violence et de la force s'est imaginée de pouvoir maintenir dans une situation d'infériorité.

Les belles luttes conscientes et empreintes de dignité engagées par les persécutés contre les persécuteurs ont rempli une bonne moitié du 19-c siècle, et,

revendicările legitime ale poporului apăsător, cum lui Björnson îi aparține onoarea că a contribuit cu putere să asigure întreaga independență a unei națiuni civilizate ca Norvegia !

România și poporul român aduc omagii memoriei lui Björnson, ca reprezentant al spiritului superior al umanității și ca apărător al drepturilor și libertăților rasei românești.

Întreaga presă română a făcut elogiul funebru a lui Björnson. Ziarul «*Secolul*» din București a publicat cu ocaziunea măreței înmormântări a ilustrului defunct, articolul pe care ne permitem a vi-l adresa, anexând și o traducere în franțuzește.

Socotim ca o importantă datorie să vă transmitem d-tră, și prin d-tră Națiunii norvegiene, asigurarea sentimentelor de admirațiune și de recunoștință a românilor pentru nobila atitudine a marelui dispărut.

Primiți, vă rog, Doamnă, expresiunea adâncelor noastre respecte.

---

continuant de nos jours, ont réussi à faire la preuve définitive de la vitalité de la race roumaine.

C'est l'honneur du remarquable homme et écrivain que fut Björnson d'avoir appuyé, de toute l'autorité qui s'attachait à son nom, les revendications légitimes du peuple roumain opprimé, comme il lui appartient l'honneur d'avoir puissamment contribué à assurer la pleine et entière indépendance d'une nation civilisée comme les Norvégiens.

C'est à ce titre de représentant de l'esprit supérieur de l'humanité et de défenseur des droits et des libertés de la race roumaine, que la Roumanie et la race roumaine rendent hommage à la mémoire de Björnson. La presse roumaine entière a fait son éloge funèbre. Le journal «*Secolul*» de Bucarest a publié à l'occasion des funérailles grandioses de l'illustre défunt l'article que nous nous permettons de vous adresser en y joignant une traduction en français. Nous considérons comme un devoir important de vous transmettre à vous, et par vous à la nation norvégienne, l'assurance des sentiments d'admiration et de gratitude des roumains pour l'attitude si noble du grand disparu.

Veillez recevoir, Madame, l'expression de nos profonds respects.

București, 17 Iunie 1910.

Domnule,

În calitate de D-tră de cugetător, de scriitor și de reprezentant al culturii superioare franceze, aveți dreptul să cunoașteți tot ce interesează înalta civilizațiune a omenirii. Dreptul și dreptatea sunt negreșit cel mai mare simbol al acestei înalte civilizațiuni.

Societatea modernă însă nu se mulțumește numai cu un singur simbol; ea reclamă aplicarea reală a regulilor concrete care sunt consecința principiilor de drept și de justiție.

Fără îndoială, Franța este în capul națiunilor care pun în practică regulele dreptului omenesc și prescripțiunile justiției sociale.

Supremația intelectuală a Franței, unde este focarul de progres al artelor, științelor și literilor, se datorește tocmai faptului că în Franța există sentimentul adânc de respect pentru dreptul și pentru preceptele justiției.

Dreptul și justiția aparțin nu numai oamenilor, dar și națiunilor.

De aceea, când acte neauzite de violență și abuzuri monstruoase de drept sunt săvârșite într'un Stat, în care o rasă brutală stăpânitoare, voește să înăbușască o rasă subjugată, principiile înaltei civilizațiuni sunt în primejdie și se împune pentru progresul general al omenirii ca să se împedecă săvârșirea unor asmenea crime.

Bucarest, le 17 Juin 1910

Monsieur,

Comme penseur et écrivain, comme représentant de la culture supérieure de l'esprit français vous accordez votre attention à tout ce qui intéresse la haute civilisation de l'humanité. Le droit et la justice sont incontestablement le plus grand Symbole de cette haute civilisation. Pourtant, la société moderne ne s'accommode plus de la simple existence d'un symbole; il lui faut encore l'application vivante des règles concrètes découplant des principes du droit et de la justice.

La France est naturellement à la tête des nations qui pratiquent les règles du droit humain et les prescriptions de la justice sociale.

La suprématie intellectuelle de la France, foyer du progrès des arts, des sciences et des lettres, est dûe précisément au sentiment profond du respect du droit et des préceptes de la justice.

Ce droit et cette justice appartiennent autant aux hommes qu'aux nations. Aussi lorsque des actes de violence et des abus monstrueux de droit se produisent au sein d'un État, dans lequel une race brutale dominante veut étouffer les droits de la race subjuguée, les principes de la haute civilisation sont en péril et le progrès général de l'humanité exige que l'on arrête l'exécution de pareils odieux forfaits.

De pildă în Ungaria, în centrul Europei, se comit infamii oribile, care fac rușinea conștiinței civilizate.

Regatul Ungariei, aparținând coroanei Casei de Austria, coprinde mai multe teritorii locuite de români, descendenți ai coloniilor romane care, conduse de împăratul Traian, au populat și au supus țara numită în istorie *Dacia-Traiană*.

Moravurile și limba tuturilor românilor se trag direct din obiceiurile și limba romanilor.

Multă vreme după cucerirea romană în Dacia, Transilvania și celelalte provincii transcarpatine fură inundate de popoare sălbatece, precum la început Hunii și la urmă Ungurii (Maghiarii).

Luptând cu multe greutate, învingând și fiind învinși, Românii avură tăria să reziste ca rasă și să-și păstreze neatinsse obiceiurile principale (limba, cultul religios, adunarea dietei, etc.); dar Ungurii, pe urma marei revoluțiuni din 1848, reușiră cu ajutorul indirect al monarhiei austriace, să stabilească stăpânirea lor politică, stipulând totuși drepturile limbei românești, autonomia bisericei naționale și egalitatea cetățenilor de orice rasă din Ungaria.

Cu toate acestea, din chiar primul moment, Ungaria oficială făuri planul urât să pună totul în mișcare pentru a suprima națiunea română, prin apăsare și nedreptate.

Nu este decât o lună de când au avut loc alegerile pentru parlamentul din Pesta. Guvernul și administrația pentru a împedeca alegerea deputaților români în proporțiune cu numărul milioanei de cetățeni români, au recurs la adevărate barbarii, ordonând armatei desfă-

Or, voici qu'en Hongrie, qu'au centre de l'Europe, d'abominables ignominies se passent actuellement, qui sont l'opprobre de la conscience civilisée.

— Le royaume de Hongrie dépendant de la couronne d'Autriche englobe plusieurs territoires habités par les *roumains*, descendants des colons romains qui, sous le commandement de l'empereur Trajan, soumièrent et peuplèrent le pays connu dans l'histoire sous le nom de *Dacia-Trajana*.

Les moeurs et le langage de tous les roumains dérivent directement des coutumes et de la langue des Romains. Longtemps après la conquête romaine en Dacie, la Transylvanie et les autres provinces transcarpathines furent envahies par des peuplades barbares, parmi lesquelles primitivement les Huns et en dernier lieu les Hongrois (Magyars) de race finno-tartare ou ouralo-altaïque.

Au travers de nombreuses vicissitudes, et passant par des alternatives de victoire et de défaite, les roumains eurent la force de résister et de conserver intacts leurs principaux droits-langue, culte religieux, assemblée diétale etc. ; — mais les Hongrois, à la suite de la grande révolution des roumains en 1848, réussirent, avec le concours indirect de la monarchie autrichienne, à établir leur domination politique, stipulant toutefois formellement les droits de la langue roumaine, l'autonomie de l'église nationale et l'égalité des citoyens des diverses races habitant la Hongrie.

Cependant, et à partir de ce moment même, la Hongrie officielle conçût le noir dessein de mettre tout

șurate la alegeri ca în timp de războiu, să împuște pe alegătorii români.

Câteva gazete importante din Viena și corespondentul marelui ziar din Londra «*Times*» ce se află în localitate, au mărturisit adevărul ~~faptelor~~.

Lucrul a fost recunoscut în parlamentul austriac și chiar de unele grupuri de deputați unguri.

De altfel sistemul violenței fără frâu și al politicii de desnaționalizare se practică de 50 ani de către șoviniștii unguri cari, sub steagul unui patriotism mincinos, țin pe muncitorii din regatul Ungariei într'o stare de sclavie socială și de atârnare politică.

Una din mărturiile cele mai curate și mai strălucite despre cauza atât de dreaptă a Românilor din Transilvania, este necontestat aceea a marelui scriitor norvegian *Björnson*.

Ilustrul ~~cetățean~~ al Norvegiei a scris articole în care vibrează sentimentul umanității și al justiției, pentru a protestă contra oprimării barbare și contra politicii violente de stat a Maghiarilor contra Românilor.

Moartea marelui om a întristat adânc sufletul românesc; iar simțirea inimelor noastre, s'a manifestat printr'un omagiu neperitor la adresa memoriei lui Björnson.

— Permiteți, Domnule, să vi se trimeată numărul din ziarul «*Secolul*» din București (cu o copie tradusă din românește în ~~frânțuzește~~) conținând textul elogiului funebru al lui Björnson, ca spirit superior și ca apărător superb al drepturilor și libertăților unei națiuni apăsate!

Veți aprecia durerea și lealitatea noastră.

en œuvre pour supprimer la race roumaine par l'oppression et l'injustice.

Il y a un mois à peine des élections ont eu lieu pour le parlement de Budapest. Le gouvernement et l'administration, afin de rendre impossible l'élection des députés roumains en nombre proportionnel aux millions de citoyens roumains, se sont livrés à des atrocités vraiment barbares, en permettant à l'armée déployée partout en rang de guerre de fusiller les électeurs roumains.

Certains journaux importants de Vienne et le correspondant du grand journal londonien «le Times» présent sur les lieux ont attesté l'entière vérité des faits.

En outre, la chose a été roconnue exacte au sein du parlement autrichien et même par certains groupes de députés hongrois.

D'ailleurs le système de la violence sans frein et de la politique de dénationalisation est pratiqué depuis cinquante ans par les chauvins hongrois qui, sous la bannière d'un faux patriotisme, maintiennent dans la servitude sociale et la dépendance politique les classes laborieuses du royaume de la Hongrie.

— Un des plus éclatants et des plus purs témoignages que l'on puisse invoquer en faveur de la cause si juste des roumains de Transylvanie est sans contredit celui du grand écrivain norvégien *Björnson*. L'illustre citoyen de la Norvège a protesté, en des articles vibrants d'humanité et de justice, contre l'oppression barbare exercée par l'État hongrois et contre la violence de sa politique envers les roumains.

Cine însă va înlocui pe ilustrul răposat în continuarea acestei opere sublime ?

Gândurile noastre se duc către reprezentanții autorizați ai înaltei civilizațiuni, către scriitorii celebri ai Franței și printre aceștia către D-tră, ale cărui scrieri sunt dictate de simțământul demnității omenești și inspirate de emoțiunea frumoasă a unei largi justiții sociale și politice; către D-tră ce ați exprimat, în scrisoarea de omagiu pentru memoria lui Björnson (publicată în «*Le Temps*»), cu termeni mișcători admirațiunea D-tră pentru «apărătorul cauzelor juste și pentru spiritul care aruncă privirea sa spre mai multă justiție și mai multă bunătate.

Primiți, Domnule, încredințarea înaltei stime ce port pentru talentul D-tră reputat în lume.

La mort du grand homme a affligé profondément l'âme roumaine, et l'émotion de tous nos cœurs s'est traduite par l'expression générale d'un hommage impérissable à la mémoire de *Björnson*.

Daignez, Monsieur, que l'on prenne la liberté de vous adresser le numéro du journal «*Secolul*» de Bucarest (et une copie traduite du roumain en français) contenant le texte de l'éloge funèbre de Björnson comme esprit supérieur et comme défenseur magnifique des droits et des libertés d'une nation opprimée.

Vous jugerez ainsi de notre douleur et de l'entière loyauté de nos sentiments.

Qui remplacera l'illustre défunt dans l'œuvre sublime qui constitue un titre de gloire de l'humanité?

Nos pensées vont aux représentants qualifiés de la haute civilisation, aux écrivains notoires de la France, et parmi eux à vous, Monsieur, dont les écrits ont révélé un haut sentiment de la dignité humaine et une belle émotion de large justice sociale et politique; à vous qui avez, dans la lettre d'hommage à la mémoire de *Björnson* (publiées par le «*Temps*») exprimé en phrases émouvantes votre admiration pour «le défenseur des justes causes et pour l'esprit qui jette ses vues vers plus de justice et plus de bonté».

Agréez Monsieur le témoignage de la haute estime que j'ai de vos talents réputés dans le monde.

Domnule Primar,

Björnson, celebrul scriitor norvegian, înflăcărat de ideia justiției și increzător în idealul popoarelor cu voia de a trăi și de a mări patrimoniul culturii etnice, a luat după cum știți, apărarea cauzei Românilor din Ungaria contra apăsării și tiraniei brutale a stăpânitorilor patriei lor.

Björnson a făcut apărarea cu strălucitul dar al talentului de poet și de scriitor, cu care se glorifică literatura norvegiană modernă și se mândrește civilizațiunea europeană.

Actul lui *Björnson* prezintă pentru noi o importanță deosebită și ne impune o datorie nespus de mare, fiindcă protestarea elocuentă contra politicii statului maghiar *Björnson* a făcut-o din propria impulsune a sufletului său ales, adânc pătruns de dreptatea cauzei și culturii istorice a neamului român.

Nici un fel de interes politic n'a îndemnat acțiunea lui *Björnson*; gestul lui a fost nobil ca însuși simțul lui de justiție. Din această cauză intervențiunea lui va avea totdeauna o însemnată putere morală în sprijinul țelului pe care îl urmărește un popor întreg.

Este pentru noi o îndatorire să ne exprimăm grațitudinea printr'un elan de solidaritate și să consacram amintirea cetățeanului, admirabil convins de realitatea drepturilor naționalității românești din Ungaria!

17

Monsieur le Maire,

Björnson, le célèbre écrivain norvégien, s'inspirant de l'idée de justice et se fiant à l'idéal des peuples qui ont la volonté de vivre et d'augmenter le patrimoine de la culture ethnique, a pris, ainsi qu'il est à votre connaissance, la défense de la cause des roumains de Hongrie contre l'oppression et la tyrannie brutales exercées par les maîtres de leur patrie. *Björnson* a présenté cette défense avec le splendide éclat du talent de poète et d'écrivain, dont se glorifie la littérature norvégienne moderne et s'enorgueillit la civilisation européenne. L'acte accompli par *Björnson* est pour nous d'une exceptionnelle importance et nous impose une grande obligation, parce que son éloquente protestation contre la politique de l'état hongrois a surgi spontanément de son âme élevée, profondément convaincue de combien juste est la cause de la culture historique de la race roumaine.

L'intervention de *Björnson* s'est produite sans le conseil d'aucun intérêt politique; son geste fut noble comme le sentiment de la justice. C'est bien aussi pourquoi cette intervention représentera toujours une grande force morale en faveur du but que poursuit le peuple entier.

Un devoir naît pour nous: celui de montrer notre gratitude, et dans un élan de solidarité morale, de con-

Cred că, în asemenea condițiuni, se înfățișează o frumoasă ocaziune pentru ca D-tră și Consiliul comunal să luați inițiativa, în numele Capitalei și al țării, de a da unei străzi din București numele nemuritor de Björnson. Simbolul admirațiunii și al recunoștinței publice este caracteristica societăților civilizate și a popoarelor nobile. Ne-am arătat totdeauna lumii sufletul curat al rasei, cum, de pildă, când pentru comemorarea sentimentului umanitar exprimat în favoarea noastră de scriitori mari ca *Michelet* și *Quinet* sau pentru comemorarea sentimentului politic arătat de omul de acțiune *Lueger* s'au botezat trei străzi ale Capitalei cu numele lor. Tot astfel trebuie să ne purtăm și față de memoria lui Björnson.

Calitățile de inimă și de caracter care au distins persoana D-tră politică mă îndreptătesc să cred că veți primi cu satisfacțiune ideia ce am onoare a exprima aci.

Primiți Domnule Primar asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

---

sacrer publiquement la mémoire du citoyen, admirablement pénétré de la réalité des droits qui appartiennent à la nationalité roumaine de Hongrie. J'estime dans ces conditions, qu'une belle occasion s'offre à vous et au Conseil municipal de prendre, au nom du pays et de la capitale, l'initiative de donner à une rue de Bucarest le nom immortel de *Björnson*.

Le témoignage de l'admiration et de la reconnaissance publique caractérise les sociétés civilisées et les peuples nobles.

Nous avons montré constamment au monde l'âme pure de la race: ainsi, par exemple, quand on a donné à trois rues de la capitale les noms de *Michelet*, *Quinet*, *Lüeger*, afin de commémorer en leurs personnes le sentiment humanitaire et le sentiment politique exprimés en notre faveur par les deux grands écrivains et par l'homme d'action.

Nous devons faire de même pour la mémoire de *Björnson*. Les qualités de cœur et le caractère qui ont fait distinguer votre personne politique me donnent l'espoir que vous adopterez avec satisfaction l'idée que j'ai l'honneur de vous présenter.

Recevez Monsieur le Maire, l'assurance de ma considération distinguée.

TABLA DE MATERIE

	<u>Pag.</u>
Prefața	4
Mândria românismului încovoie trufia maghiarismului . .	10
Articolul „Bjornstjerne Björnson“	14
Scrisoare adresată d-nei Björnson	22
Scrisoare adresată d-lui Anatole France	26
Adresa către d-nu Primar al Capitalei	34
